

Turizm Sektörünün Kırgızistan Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi

The Role and Importance of Tourism Sector in Economy of Kyrgyzstan

Tolkun Zhumakunova (Kyrgyzstan-Turkey Manas University, Kyrgyzstan)

Abstract

Since the second half of the 20th century tourism has become one of the fast developing and expanding sectors in the world economy. The tourism sector plays an important role in alleviating issues related with the balance of payments, reducing unemployment, creating tax incomes and contributing to economic developments by providing a large foreign exchange inflow to the country, therefore, we can say that this sector has larger impact on economic growth than other sectors. As it is in developing and underdeveloped countries, in Kyrgyzstan the tourism industry is one of the most important sectors in the economy. The tourism sector in Kyrgyzstan plays an important role in economic development by reducing the level of unemployment and generating the income by providing mass foreign exchange inflow to the country. In this context the aim of this paper is to analyze the role and importance of tourism in Kyrgyzstan's economy by using methods of statistical analysis. The results show that the total number of tourists coming to Kyrgyzstan, thus the tourism revenues increased. In other words, when tourism revenues increase, this fosters economic development, by receiving a larger share of tourism revenues. In this study, the literature review method was used.

1 Giriş

Dünya turizm endüstrisi 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla gelişmiş ve ulusal kalkınma için bir araç olarak kullanılmıştır. Turizm ülkeye döviz girdisi sağlamada, istihdam problemlerinin hafifletilmesinde, gelir yaratmada, ekonomik gelişmede önemli rol oynayan faktör olarak kabul edilmektedir. Küreselleşme ile birlikte ekonomik önemi ön plana çıkan turizm sektörü, 21.yüzyıl dünya ekonomisinde en hızlı gelişen sektör olup; gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede ekonomik büyümenin ve gelişmenin anahtarı olarak görülmektedir(Bahar, 2006).

Kırgızistan bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından itibaren turizm sektörü ekonomik kalkınmada önemli katkılar sağlayan sektör olarak görülmektedir. 1994 yılında ilk olarak 1995-2005 yılları arası turizmi geliştirme programı düzenlenmiştir. 2001 yılı ise ülkemiz turizmi geliştirme ve destekleme yılı olarak ilan etmiştir. Dolayısıyla ilk program kaldırılmış ve 2000-2010 yılları kapsayan ikinci program 2001 yılı 2 şubatta Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümetinin 33. Sayılı kararıyla yürürlüğe girmiştir. Bu program yatırımcıların devlet tarafından desteklenememesi nedeniyle yatırımcılara şüphe yaratmıştır. Fakat ülke potansiyel doğal turizm kaynakları ve varlığı ile başka turistlik ülkeler gibi turist çekmeyi başarmış. Yıllar itibarıyla de turizm gelişmeye başlamış ve ekonomiye olumlu katkıda bulunulması nedeniyle devlet tarafından desteklenmesini başarmış ve milli gelir içindeki payı da önemli yer almıştır. Günümüzde turizm gelirlerinin milli gelir içindeki payı %7 olarak görülmektedir. Bu pay 1990-1998 yılları %1'in altındaydı ve 1999 yılında %1,44 olarak yükselmeye başlamıştır. Turizm gelirlerinin toplam ihracat içindeki payı da günümüzde %4 olarak yerini almıştır. Turizm, Kırgızistan için önemli bir döviz kaynağı sağlaması ve yeni istihdam sağlaması dolayısıyla işsizliğin azaltılmasında ve dış ticaret açığının kapatılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle de turizm sektörü, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasında önemli bir sektör olarak kabul edilmektedir.

Çalışmanın amacı, turizmin Kırgızistan ekonomisindeki yeri konusunda bilgi vermek, Kırgızistan'ın turizm yatırımlarının ve gelişme sürecinin bir değerlendirilmesini yapmak ve sonunda Kırgızistan'da turizmin ekonomik sonuçlarını kısaca açıklamaktır.

2 Turizm Sektörünün Dünya Ekonomisindeki Yeri

Turizm bir olgudur. XIX yüzyılın yarısına kadar "turizm" terimi dünyanın her bir dilinde bulunması mümkün değildi. "Tour" kelimesi bir yere gitmek gibi kabul ediliyordu ve de sonra insanlar iş ile veya dinlenmek için evden gitme gerçeği sonucunda "turizm" kelimesi şimdiki anlamını almaya başlamıştır. XIX yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya ekonomisinde en hızlı gelişen ve değişen sektörlerden biri haline gelmiştir. Ayrıca uluslararası seyahatin basitleşmesi ve serbestleşmesi, yabancı sermaye yatırımlarını arttırmış, turizm alanındaki yatırımlarla birlikte turizm bilincinin gelişmesini sağlamış ve seyahat formalitelerini en aza indirerek uluslararası turizmin gelişmesini olumlu yönde etkilemiştir(Çeken, Ateşoğlu vb, 2008). Buna küreselleşmenin de katkısı olabilir. Bununla birlikte teknolojinin gelişmesi ve sanayinin gelişmesi de turizmin gelişmesine neden olmuştur ve uluslararası turizmin gelişmesine büyük bir önem kazanmıştır. Özellikle ulaşım araçlarındaki hızlı gelişmeler, finans ve banka sektörlerinin turizm sektörüyle bağlarının güçlenmesi, dünya genelinde ortak dillerin kullanılması, sosyal kaynaşmaya ilginin artması turizm sektörünün gelişmesini sağlayan etkenler arasındadır.

Turizm günümüzde sadece gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de ekonomisi için önemlidir. Turizm istihdamı olumlu etkileyen, döviz girdisi sağlayan, uluslararası alanda iletişimi arttıran bir endüstridir. Turizm sektörü, özellikle yeteri kadar tarihi zenginlik ve doğal güzelliklere sahip olan ülkelerin kalkınmasında son derece önemli rol oynamaktadır (Reid, 2003). Gelişmekte olan ülkeler turizmi gelişme açısından daha güç verecek faktör olarak değerlendirmiyorlarsa gelişmiş ülkeler ekonomik dengeyi koruyabilecek dengeleyici faktör olarak değerlendirmektedirler. Gelişmiş olan ülkeler yönünden olduğu kadar gelişmekte olan ülkeler için de turizm sektörü, üzerinde en çok durulan ve bunun için de en çok teşvik görmeye hak kazanan sektör olma niteliğine sahiptir (Buluk ve Özkök, 2016).

Uluslararası turizmi değerlendirdiğimizde 1950’de 25,3 milyon kişi, 1965 yılında 100 milyon kişi uluslararası turizm hareketlerine katılmış, bu sayı 1995’de 526 milyon ve 2006 yılında 846 milyon kişiye ulaşmıştır. Ayrıca; 1980-2006 yıllarını kapsayan dönemde turist sayısı dünyada %332 artarken, aynı dönemde turizmden sağlanan gelirde de büyük artışlar gerçekleşmiştir (Çeken, Ateşoğlu vb, 2008). 2016 yılında uluslararası turizm hareketlerine 1235 milyon kişi katılmıştır. 2005-2016 yılları arasında turizm sektöründe dünya genelinde yıllık ortalama büyüme oranı %3,9 olarak gerçekleşmiş, Avrupa %2,8; Asya Pasifik %6,5; Amerika %3,7; Afrika %4,7 ve Ortadoğu %4,3 bölgelerinde turizm sektörü dünya ortalamasının üzerinde büyümüşür.

Genel olarak bütün bölgelerde (Avrupa, Asya Pasifik, Amerika ve Afrika) her geçen yıl turizm sektörü dünya ortalamasının üzerinde büyümüşür. Sadece Orta Doğu bölgesinde 2015 yılına kadar büyüme göstermiş fakat 2016 yılında azalma söz konusu olmuştur. Yani 2016 yılı 2015 yılına göre değişim oranı % -3,7 olmuştur. Bu da büyük bir problem değildir sadece küçük bir farktır. Genel olarak Avrupa bölgesi bütün yıllar uluslararası turizm hareketleri açısından %50’lik civarında ve ondan yukarı pazar payı ile en çok turist alan bölge özelliğini korumaktadır. 2016 yılında %49,9 paya sahip olmuşsa, ikinci sırada Asya Pasifik bölgesi %25 ve üçüncü sıra olarak Amerika %16,1 pay almıştır. (bkz. Tablo-1)

Tablo-2’de de görüldüğü gibi uluslararası turizm gelirleri genel olarak bütün bölgelerde büyümektedir. 2005 yıllarında 676 milyar dolar olarak gerçekleşen turizm geliri 2016 yılında 1,220 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu ise 2015 yılına göre %2,6 artmıştır. Bu bağlamda turist gelirleri yüksek gelir elde eden sektör diyebiliriz. Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan “Turizm 2030 Yılı Vizyonu” çalışmasına göre dünya çapında uluslararası turist varışları 2010 dan 2030 yılına kadar bir yılda ortalama %3,3 oranında artması bekleniyor. Uluslararası turist varışları 1995-2010 yılları arasında 28 milyona artış göstermiş ve 2030 yılında yaklaşık 43 milyona artış göstereceği tahminlenmektedir. Sonucunda da 2020 yılında uluslararası turist sayısı 1,4 milyara ve 2030 yılında ise 1,8 milyara artacaktır. Toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon dolar olacağı ifade edilmektedir (http://people.unica.it/carlamassidda/files/2017/06/UNWTO_Tourism-Highlights_2017.pdf 03.05.2018).

	Uluslararası Turist Varışları (milyon)							Pazar Payı %	Değişim %			Yıllık Büyüme Ort. %
	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016		14/ 13	15/ 14	16/ 15	
Dünya	435	526	674	809	953	1,189	1,235	100	4,0	4,5	3,9	3,9
Avrupa	261,5	303,5	386,6	453,2	489,0	603,7	616,2	49,9	1,7	4,8	2,1	2,8
Kuzey Avrupa	28,7	36,4	44,8	59,9	62,8	75,4	80,2	6,5	5,3	6,5	6,4	2,7
Batı Avrupa	108,6	112,2	139,7	141,7	154,4	181,4	181,5	14,7	2,2	3,5	0,0	2,3
Merkez/ Doğu Avrupa	33,9	58,9	69,6	95,3	98,5	121,4	126,0	10,2	-9,1	5,4	3,8	2,6
Akdeniz/Güney Avrupa	90,3	96,0	132,6	156,4	173,3	225,5	228,5	18,5	6,9	4,9	1,3	3,5
Asya Pasifik	55,9	82,1	110,4	154,1	208,1	284,0	308,4	25,0	6,1	5,4	8,6	6,5
Kuzey-Doğu Asya	26,4	41,3	58,3	85,9	111,5	142,1	154,3	12,5	7,3	4,3	8,6	5,5
Güney-Doğu Asya	21,2	28,5	36,3	49,0	70,5	104,2	113,2	9,2	2,9	7,4	8,6	7,9
Okyanusya	5,2	8,1	9,6	10,9	11,4	14,3	15,6	1,3	6,1	7,6	9,4	3,3
Güney Asya	3,2	4,2	6,1	8,3	14,7	23,4	25,3	2,0	12,9	2,3	7,8	10,7
Amerika	92,8	108,9	128,2	133,3	150,1	192,7	199,3	16,1	8,5	5,9	3,5	3,7
Kuzey Amerika	71,8	80,5	91,5	89,9	99,5	127,5	130,5	10,6	9,7	5,5	2,4	3,4
Karayipler	11,4	14,0	17,1	18,8	19,5	24,1	25,2	2,0	5,5	8,1	4,7	2,7
Merkez Amerika	1,9	2,6	4,3	6,3	7,8	10,2	10,7	0,9	5,6	6,8	4,9	5,0
Güney Amerika	7,7	11,7	15,3	18,3	23,2	30,8	32,8	2,7	7,1	5,9	6,6	5,4
Afrika	14,8	18,7	26,2	34,8	50,4	53,4	57,8	4,7	0,6	-2,9	8,1	4,7
Kuzey Afrika	8,4	7,3	10,2	13,9	19,7	18,0	18,6	1,5	-1,4	-12,0	3,5	2,7
Sahra Altı Afrika	6,4	11,5	16,0	20,9	30,7	35,4	39,2	3,2	1,9	2,4	10,5	5,9
Orta Doğu	9,6	12,7	22,4	33,7	55,4	55,6	53,6	4,3	8,7	0,6	-3,7	4,3

Tablo 1. Bölgelere Göre Uluslararası Turist Hareketleri Kaynak:

http://people.unica.it/carlamassidda/files/2017/06/UNWTO_Tourism-Highlights_2017.pdf 28/04/2018.

	Değişim %			Pazar Payı %	Uluslararası Turizm Gelirleri (milyar dolar)		
	2014/2013	2015/2014	2016/2015		2014	2015	2016
Dünya	4,3	4,1	2,6	100	1,252	1,196	1,220
Avrupa	4,4	2,7	0,9	36,7	513,7	449,6	447,3
Kuzey Avrupa	5,8	7,4	2,7	6,1	81,5	77,3	74,6
Batı Avrupa	3,4	-1,3	-0,3	11,9	174,2	145,8	145,3
Merkez/Doğu Avrupa	0,1	-0,7	5,7	4,3	58,8	50,4	52,6
Akdeniz/Güney Avrupa	6,1	5,2	-0,2	14,3	199,2	176,1	174,7
Asya Pasifik	1,5	2,5	4,8	30,1	359,0	349,4	366,7
Kuzey-Doğu Asya	-1,6	-3,7	-0,2	13,9	176,9	167,1	168,9
Güney-Doğu Asya	2,1	8,0	9,8	9,6	108,2	108,5	117,2
Okyanusya	7,6	11,6	10,0	3,8	44,2	42,3	46,7
Güney Asya	9,9	6,3	7,1	2,8	29,8	31,6	33,8
Amerika	6,7	8,2	2,7	25,7	288,9	305,6	313,2
Kuzey Amerika	7,0	8,3	1,9	20,0	225,9	239,7	243,7
Karayipler	5,1	7,1	6,3	2,5	26,7	28,5	30,2
Merkez Amerika	5,9	6,6	7,8	1,0	10,6	11,4	12,2
Güney Amerika	6,3	9,2	3,2	2,2	25,7	26,1	27,0
Afrika	3,7	0,5	8,3	2,9	36,5	32,8	34,8
Kuzey Afrika	8,3	-8,8	2,6	0,7	11,0	8,9	9,1
Sahra Altı Afrika	1,9	4,5	10,5	2,1	25,5	23,9	25,6
Orta Doğu	10,2	7,4	-1,6	4,7	53,6	58,2	57,6

Tablo-2: Bölgelere Göre Dünya Turizm Gelirleri Kaynak:

http://people.unica.it/carlamassidda/files/2017/06/UNWTO_Tourism-Highlights_2017.pdf 28/04/2018

Tablo-3'teki, turizm gelirleri ve dünyada en çok turist çeken ilk 10 ülke incelendiğinde gelen toplam turist sayısının 2015 yılı itibarıyla 509 milyon olduğu ve uluslararası turizm gelirlerinin de 583,6 milyar dolar olduğu görülmektedir. Uluslararası turist varışları 2016 yılında 2015 yılına göre Fransa ve ABD'de sırasıyla %2,2 ve %2,4'e azaldığı görülmektedir. Bu iki ülkenin dışındaki ülkelerde ise artış gösterdiğini tablodan görebiliriz. 2016 yılında ilk 10 ülkenin en önemli değişikliklerinden dikkat çeken Tayland'ın 3.sıradan 9.sıraya gerilemesi, Fransa'nın 5.sıradan ilk sıraya yükseliş göstererek dünyada en çok turist çeken ülke olarak sayılır. Söz konusu liderliğini sürdürmekte olan Fransa ülkesi turizm gelirleri açısından 2015 yılına göre %5,3 düşüş göstermiş ve 42,5 milyar dolar ile beşinci sırada yer almaktadır. Uluslararası turizm gelirleri açısından ise ABD 205,9 milyar dolar ile en çok kazanan ülke olmaktadır. İspanya 2015 yılına göre %6,9 artış göstererek 60,3 milyar dolar elde edip ikinci sırada, Tayland ise 2015 yılına göre %11 artış göstererek 49,9 milyar dolar kazanıp üçüncü sırada yer almaktadırlar. Çin ülkesi hem dünya turizm varışları hem de dünya turizm gelirleri bakımından dördüncü sırada yerini almıştır; 2016 yılı 59,3 milyon turist gelmişse 44,4 milyar dolar dünya turizm geliri elde etmiştir. Bu 10 ülkenin turizm gelirleri toplamının 585,5 milyar dolar olduğu ve bu gelirin dünya genelindeki toplam turizm gelirlerinin yaklaşık %48'ni oluşturduğu görülmektedir. Demek bu ülkeler dünya bakımından turizm gelirlerinde çok paya sahip olarak kendi yerlerinde önemsenmektedirler.

		Uluslararası Turist Varışları					585,5	Uluslararası Turizm Gelirleri			
		Milyon		Değişim %				Milyar dolar		Değişim %	
		Ülkeler	2015	2016	15/14		16/15	Ülkeler	2015	2016	15/14
1	Fransa	84,5	82,6	0,9	-2,2	1	ABD	205,4	205,9	7,0	0,3
2	ABD	77,5	75,6	3,3	-2,4	2	İspanya	56,5	60,3	-13,3	6,9
3	İspanya	68,5	75,6	5,5	10,3	3	Tayland	44,9	49,9	16,9	11,0
4	Çin	56,9	59,3	2,3	4,2	4	Çin	45,0	44,4	2,1	-1,2
5	İtalya	50,7	52,4	4,4	3,2	5	Fransa	44,9	42,5	-22,9	-5,3
6	Büyük Britanya	34,4	35,8	5,6	4,0	6	İtalya	39,4	40,2	-13,3	2,0
7	Almanya	35,0	35,6	6,0	1,7	7	Büyük Britanya	45,5	39,6	-2,3	-12,9
8	Meksika	32,1	35,0	9,4	8,9	8	Almanya	36,9	37,4	-14,8	1,4
9	Tayland	29,9	32,6	20,6	8,9	9	Hong Kong (Çin)	36,2	32,9	-5,8	-9,1
10	Türkiye	39,5	...	-0,8	...	10	Avustralya	28,9	32,4	-8,2	12,3

Tablo-3: Uluslararası Turist Sayılarında ve Turizm Gelirlerinde İlk On Ülke Kaynak:

http://people.unica.it/carlamassidda/files/2017/06/UNWTO_Tourism-Highlights_2017.pdf 28/04/2018

3 Turizm Sektörünün Kırgızistan Ekonomisindeki Yeri

Turizm, günümüzde döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve sosyal iletişimi sağlayıcı etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür (Şimşek ve Akın, 2012). Turizm, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya ekonomisinde hızlı gelişen ve daha genişleyen sektörlerden biri haline gelmiştir. Dolayısıyla turizm sektörü, ülkeye büyük bir döviz girdisi sağlayarak ödemeler dengesi problemlerinin hafifletilmesinde, işsizliğin azaltılmasında, vergi gelirlerinin oluşturulmasında ve ekonomik gelişmelere katkıda bulunmada önemli rol oynar ve diğer ekonomik sektörlerle göre daha güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Kırgızistan ekonomisi için de gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde de olduğu gibi turizm endüstrisi en önemli sektörlerdendir. Turizm sektörü her geçen gün ülkeye büyük bir döviz girdisi sağlayarak gelir ve işsizliğin azaltılmasında, ekonomik gelişmede önemli rol oynamaktadır. Yani turizm gelirleri arttığında ekonomi, ekonomi geliştikçe de turizm gelirleri çoğalacağı tespit edilmiştir. Bu nedenle ülkemiz turizm gelirlerinden daha fazla pay alması mümkün olacaktır.

Ülkemizin coğrafi yapısına baktığımızda ülke topraklarının %90'dan fazlası dağ ekosistemleri olmaktadır ve bununla birlikte Isık –Göl gölü başta olmak üzere yüksek dağ gölleri, Narın nehri gibi nehirleri, kayak, alpinizm, mağaraları ve av turizmi gibi turizm çeşitlerine imkan sunmaktadır. Daha da net açıklayabilirsek başlıca buzullar: Güney Enilçek (632,3 km2), Kuzey Enilçek (215 km2), Kayındı (97,21 km2) ve Korjenevskiy (89,4 km2); dünyadaki ünlü zirveler: Ceniş (7439 m), Lenin (7134 m), Han-Tengri (6995 m), Korona (4860 m); dağ sıraları: Tenir-Too, Kakşaal-Too, Küngay ve Teskey Ala-Too, Çon-Alay ve gölleri: Issık-Göl, Son-Göl ve Çatır-Göl gibi turizm çeşitlerine güzel imkanlar sunmaktadır. Kırgızistan'ın dağlı olması dağ turizmi ve dağ tırmanışçılarının tercih ettiği bölgeden olarak sayılır.

3.1 Kırgızistan'da Turizm Sektörü

Kırgızistan ekonomisi için de turizm endüstrisi en önemli sektörlerdendir. İstatistik ve empirik veriler ülke turizmine olan ilgi her geçen gün arttığını ve turistlerin sayısı, dolayısıyla da turizm gelirleri arttığını göstermektedir. Tablo-4'de de görüldüğü gibi 90. yılların başında turist sayısı hiç yok sayılırsa 2001 yılı 514,4 bin, 2016 yılında ise 1273,2 bin olarak arttığını görmekteyiz (<http://stat.kg/kg/statistics/turizm/> 28/04/2018). Fakat aradaki bazı yıllarda turist sayısının azaldığı dikkati çekmektedir. 1998, 1999, 2005 ve 2010 yıllarında turist sayısının azalmasının nedenleri de ekolojik, ekonomik ve siyasi sorunlar olmuştur. Mesela, 1998 yılında Kumtör altın madencilik kazası nedeniyle Issık-Göl'de siyanürün suya karışmasıyla turistlerin sayısı önceki seneye göre 20 bin kişiye azalmıştır. 1999 yılında ülkedeki "Batken olayları", 2005 ve 2010 yılları ise devrimlere bağlı olarak turist sayısı azalmış olmaktadır. Ama genel olarak yükselme üzerinde olduğunu söyleyebiliriz. Turist sayılarının çoğalmasıyla birlikte turizm gelirlerinde artış ne kadar olduğuna da dikkat etmemiz gerekmektedir.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Turist Sayısı	36,423	48,601	87,368	59,363	48,272	58,756	514,4	604,6	703,5	771,4	737,1
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Turist Sayısı	852,8	826,1	888	806,8	584,3	816,9	1199,4	1132,2	1245	1265,1	1273,2

Tablo-4: 1995-2016 Yıllar Arasındaki Kırgızistan'a Gelen Turist Sayısı (bin insan) Kaynak:
<http://stat.kg/kg/statistics/turizm/> 28/04/2018

3.2 Kırgızistan'ın Turizm Gelirleri

Kırgızistan'a gelen turist sayısı ile birlikte turizm gelirlerinde genel olarak yükselme söz konusudur. Fakat ekonomi içindeki değeri ne kadar olacağına bakarsak turizm gelirlerinin ulusal gelir ve ihracat gelirleri içindeki payların araştırılmamız lazım oluyor. Yani turizmden elde edilen döviz gelirlerinin ülke ekonomisindeki önemini en net bir şekilde ortaya koyan veriler turizmin ulusal gelir içindeki payı ve turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranıdır. Tablo-5'de ise turizm gelirlerinin sayıları gösterilmektedir.

1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
5	20	94	569	300	212	405	486	585	468	481

Tablo-5: Uluslararası Turizm Gelirleri Kırgızistan için (milyon dolar) Kaynak:
<https://www.indexmundi.com/facts/kyrgyz-republic/indicator/ST.INT.RCPT.CD> 11/05/2018

3.2.1. Turizm Gelirlerinin Milli Gelir İçindeki Payı

Milli Gelir bir yıl içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin piyasa fiyatı ile parasal tutarıdır. Gayri Safi Milli Hâsıla, bir ülke ekonomisinde belirli bir sürede (bu süre genelde bir yıl olarak kabul edilir) üretilen mal ve hizmetlerin parasal ifadesidir. Gayri Safi Milli Hâsıla'dan dolaylı vergiler (gümrük ve tekel vergileri, harçlar, bazı tüketim vergileri, vb.) düşüldükten sonra kalan net gelire ise Milli Gelir olarak tanımlanabilir (Zengin, 2010).

Yıllar	GSMH (milyon dolar)	Turizm Gelirleri (milyon dolar)	Turizm Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı (%)
1990	2674,0		-
1995	1661,02	5	0,30
1996	1827,57	4	0,22
1997	1767,86	7	0,4
1998	1645,96	12	0,73
1999	1249,06	18	1,44
2000	1369,69	20	1,46
2001	1525,11	32	2,10
2002	1605,64	48	3,00
2003	1919,01	62	3,23
2004	2211,54	92	4,16
2005	2460,24	94	3,82
2006	2834,17	189	6,67
2007	3802,57	392	10,30
2008	5139,96	569	11,07
2009	4690,06	300	6,40
2010	4794,36	212	4,42
2011	6197,77	405	6,53
2012	6605,14	486	7,36
2013	7335,03	585	7,98
2014	7468,10	468	6,27
2015	6571,85	481	7,32

Tablo-6: Turizm Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı **Kaynak:** <https://data.worldbank.org/country/kyrgyz-republic> 03/05/2018; <https://www.indexmundi.com/facts/kyrgyz-republic/indicator/ST.INT.RCPT.CD> 11/05/2018 11/05/2018

Turizm gelirlerinin ekonomiye etkisini incelemek için bu gelirlerin GSMH içindeki payını incelememiz gerekmektedir. Başka bir deyişle turistlerin yaptıkları harcamalar ile onları karşılamak için yapılan hizmet ve mallar için yapılan harcamalar arasındaki fark milli geliri olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Söz konusu fark da turizm gelirlerinin GSMH'ya olan katkısı olarak ifade edilir. Yani yabancı ziyaretçi harcamaları ile yaratılan GSMH miktarı, turistler tarafından yapılan harcamaların döviz geliri olarak kaydedilmesi ve bu gelirden söz konusu turistlere yapılan hizmetin maliyetinin çıkarılmasıyla bulunabilir (Toprak, 2008).

Tablo-6'dan da görülebileceği gibi, turizm sektörünün GSMH içindeki payı ilk yılları düşük gözükmemektedir. Fakat her geçen yıl arttığı izlenmektedir. 2006 yılından sonra normal pay almaya başlamıştır. Fakat 2010 yılında düşmüş. Bunun nedeni de ülkedeki siyaset olaylarıdır. 2010-2011 yıllarında ülkede siyasi istikrarsızlık yaşam devam ediyordu. 2011 yılından sonra normal yükselmeye devam ettiğini görebiliyoruz. Günümüzde ise yaklaşık %7'ler seviyesindedir. Bu payın %5 veya daha yüksek oranlarda olması, o ülkenin bir "turizm ülkesi" olduğunun göstergesi olarak değerlendirmektedirler (Ongan, 1995). Bu görüş nedeniyle, Kırgızistan bir turizm ülkesi olduğunu ve ekonomisinin de kısmen turizm sektörüne bağlı olduğunu söylemek de mümkündür. Sonuç olarak ülkedeki turizm sektörü ekonomi için önemli sektörlerdendir diyebiliriz.

3.2.2. Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri İçindeki Payı

Turizm görünmeyen ihracat kalemidir. Turizmden elde edilen döviz gelirlerinin ihracattan elde edilen gelire oranı çok önemlidir. Turizm somut olmayan bir ihracat kalemi olduğu için toplam ihracat içinde gelirler tarafına olumlu etki etmektedir (Bilgiçli, Altınkaynak, 2016).

Tablodan da görüleceği üzere Kırgızistan'ın turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içindeki payı 2006 yılına kadar %5'in altındayken 2006 yılından itibaren %6'nın üzerinde olmuş, 2010 yılı hariç. 2010 yılındaki bu azalış da milli gelir ile kıyaslamada da olduğu gibi siyaset olaylarından kaynaklanmıştır. Bu bağlamda, uluslararası turizmin Kırgızistan ekonomisine büyük katkılar sağladığı görülmektedir. Turizmde normal ihracatta olduğu gibi ihracat giderleri yapılmaz. Dolayısıyla ülkemiz güzel dağları, gölleri ve mağaraları gibi doğasıyla turizm gelirlerini zaman içerisinde daha da arttırabilecektir.

Yıllar	İhracat Gelirleri (milyon dolar)	Turizm Gelirleri (milyon dolar)	Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri İçindeki Payı (%)
1995	412,04	5	0,30
1996	507,07	4	0,22
2000	504,49	20	1,46
2001	476,15	32	2,10
2002	460,31	48	3,00
2003	581,72	62	3,23
2004	718,72	92	4,16
2005	672,01	94	3,82
2006	794,07	189	6,67
2007	1134,18	392	10,30
2008	1617,56	569	11,07
2009	1178,27	300	6,40
2010	1488,40	212	4,42
2011	1978,93	405	6,53
2012	1683,24	486	7,36
2013	1773,23	585	7,98
2014	1851,50	468	6,27
2015	1441,47	481	7,32

Tablo-7: Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri İçindeki Payı Kaynak:

<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/country/KGZ/startyear/LTST/endyear/LTST/tradeFlow/Export/indicator/XPRT-TRD-VL/partner/WLD/product/Total> 17/05/2018

4 Kırgızistan'da Turizm Yatırımları

Yatırım, gelecekte sağlanabilecek bir dizi faydanın beklentisi ile sahip olunan kaynakların mevcut kaynaklara aktarılmasıdır (Akin vb, 2012). Turizmde yatırım, turizm işletmesinin amacı olan faaliyetlerin tatmin edici koşullar içerisinde yapılabilmesi, geliştirilebilmesi, rekabet gücünün korunabilmesi için, bir yıldan uzun süre kullanılabilecek sermaye mallarının temin edilmesi ve gerekli döner sermaye varlıklarının satın alınmasıdır (Çımat ve Bahar, 2003). Diğer bir deyişle; turizm yatırımları, turistlerin bütün ihtiyaçlarını karşılayan tesis, arazi ve araç-gereçlerin tümüdür.

Turizm için yapılan yatırımlar Kırgızistan egemenliğini kazandığı ilk yılları en düşük olsa bile 2012 yılından itibaren %9-%10'un üzerinde olduğunu söyleyebiliriz. Tablo-8'de, yıllar itibarıyla turizm yatırımlarının sabit sermaye yatırımları içindeki payı gösterilmektedir. Tablo'da görüldüğü üzere, turizm yatırımları, toplam yatırımlar içinde çok önemli bir yer almaktadır. %10'un üzerinde olmak büyük paya sahip olmaktır. Genel olarak 2006 yılından günümüze kadar ortalama %10'un üzerinde olması dikkati çekmektedir. Böyle olması nedeniyle turizm sektörünün milli gelire katkısı ve ihracat gelirlerine katkısı %6-%7 düzeyindedir. Bu oran ise Kırgızistan ekonomisinin kalkınmasına ve refah seviyelere çıkmasına fayda sağladığını söyleyebiliriz. Bu nedenle turizm sektörüne yatırım yapmak ülkenin ulusal gelirini ve turizm talebini artıracaktır (Çelik, 1991).

Yıllar	Toplam Yatırımlar	Turizm Yatırımları	Pay %
2006	18771,3	2216,4	11,80
2007	24087,5	3627,1	15,06
2008	32535,0	3989,7	12,26
2009	42496,9	6165,7	14,51
2010	44333,3	6951,7	15,68
2011	49369,2	10004,2	20,26
2012	73222,1	8040,0	10,98
2013	82874,5	8771,7	10,58
2014	107884,6	10635,3	9,86
2015	127321,8	13812,0	10,85
2016	135469,9	17452,6	12,88

Tablo-8: Kırgızistan'da Toplam Yatırımlar ve Turizm Yatırımlarının Yıllar İtibarıyla Seyri (Milyon Som) Kaynak:
Kırgızistan'da Turizm 2012-2016, İstatistiksel Rapor ve <http://www.stat.kg/ru/appendix/category/168/>
02/05/2018

5 Kırgızistan'da Turizmin Ekonomik Sonuçları

Turizmin ekonomik sonuçları olarak; dış ödemeler dengesi, istihdam, ulusal gelir, yabancı sermaye girişi ve bölgesel gelişme üzerindeki etkileri dikkate alınabilir (Çımat ve Bahar, 2003). Turizm talebi gün geçtikçe artmakta

ve turizm harcamaları da bağı olarak yükselmekte. Sonucunda da mal ihracatına göre turizm daha fazla döviz ülkeye girişi sağlayan sektör olarak değerlendirilmektedir. Böylece döviz akımı döviz artışı ya da azalışı şeklinde ödemeler dengesini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir.

Turizm sektörü Kırgızistan'da döviz girdisi sağlayan ve ödemeler dengesini olumlu etkileyen sektör olarak sayılır. Ülkemiz başka gelişmekte olduğu ülkeler gibi dış ödemeler dengesi açık olan ülkelere dendir. Bu açığın büyük bir boyutunu turizm döviz girdileri ile kapatmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik oranının yüksek olduğu gibi Kırgızistan'da gizli yüksek işsizlik oranı söz konusudur. Bu açıdan turizm sektörü ülkedeki işsizliği azaltmada da önemli rol oynamaktadır. Turizm için mal ve hizmet sunmada insan gücünden geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Dolayısıyla ülkedeki emek arzı fazlalığı bu sektörde büyük ölçüde istihdam edilebilecektir. 2006 yılında 137,6 bin kişi istihdam edilmişse, 2015 yılı 86,9 bin kişi istihdam edilmiştir ve turizmde çalışanların toplam istihdam içindeki payı da sırasıyla %6,6 ve %3,7 olmuştur. 2006 yılına göre günümüzde turizm sektöründe çalışan kişi sayısı az olsa bile bu sektör, emek-yoğun özellik arz etmekte ve turizmde istihdam önemli bir unsur oluşturmaktadır.

Kırgızistan'da turizm önemli bir ekonomik faaliyet olarak bu alandaki yatırımlar 2015 yılında 13812 milyon som olmuş ve toplam yatırım içindeki payı ise %10,85'i oluşturmuştur. Bu pay turizm gelirlerinin milli gelir içindeki payından (%7,32) fazla olmaktadır. Kuşkusuz bu oranın, Kırgızistan ekonomisinin kalkınmasına ve daha refah seviyelerine çıkmasına fayda sağladığı ortaya çıkar. Sonucunda bu sektöre yatırım yapmak hem işsizliği azaltır hem de ülkeye döviz girdisi sağlayarak dış ödemeler dengesi açığını kapatır.

6 Sonuç

Günümüzde turizm hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler için önemli bir kalem olduğu kuşkusuzdur. Çünkü turizm günümüzde telekomünikasyon ve enformasyondan sonra 21.yüzyıla damgasını vuran, dünyanın üç temel hizmet sektöründen biri durumundadır(Crouch-Ritchie, 1999). Bu sektör döviz girdisini sağlayan, milli geliri artırıcı etkisi olan, bölgeler arası gelir dengesizliklerini gideren ve yarattığı istihdam olanakları ile işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunan önemli ekonomik faaliyetleri kapsamaktadır(Akın vb, 2012).

1995 yılına Kırgızistan'a gelen turist sayısı 36,423 bin kişi iken 2005 yılında bu rakam 737,1 bin kişiye yükselmiş ve 2016 yılında ise 1273,2 bin kişi olarak 1995 yılına göre 35 kata artmıştır. Aynı şekilde turizm gelirleri de %116,2'lik artışla (1995 yılına 5 milyon dolardı) 581 milyon dolar(2015) olmuştur. Kırgızistan'da 2006 yılı itibariyle turizm gelirlerinin milli gelir içindeki payı 6,67 ve toplam yatırımlar içindeki payı %11,8 olarak her geçen yıl artış göstermektedir. Günümüzde ise paylar sırasıyla %7,32 ve %12,88'dir. Yani turizmin, son on yılda ülke ekonomisine çok büyük katkılar sağlayarak, kalkınmada önemli bir rol oynadığı söylemek mümkündür.

Ülkemizde turizm dünyada da olduğu gibi hızla gelişmektedir. Bu sektörün ülkemizde katkısı daha yüksek olması için turizm yatırımlarını daha da arttırmak ve ülkemizin sahip olduğu tarihi ve doğal güzellikleri dünyaya tanıtmak gerekmektedir ve reklam faaliyetlerine de büyük önem verilmelidir. Ülkemize turizm sektörüne yatırım yapmaya gelen yabancı yatırımcılara kolaylıklar sağlanmalı ve desteklenmeli. Çünkü yabancı yatırımlarda ülkemizin işsiz insanları istihdam edilmekte ve gelen turistler döviz girdisi sağlayarak dış ticaret açığını kapatmaktadır. İşsizlik ve dış ticaret açığı problemlerinde turizm sektörünün katkısı daha yüksek olacaktır. Bu nedenle turizm sektörüne daha fazla önem verilmeli, yeni projeler geliştirilmeli ve sektörün önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Kaynakça

- Akın, A., Şimşek, Y. ve Akın, A. 2012. "Turizm Sektörünün Ekonomideki Yeri ve Önemi", Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi", Sayı:7, s.63-81
- Bahar, O. 2006. "Turizm Sektörünün Türkiye'nin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Var Analizi Yaklaşımı", Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Dergisi, Manisa, Sayı:2(13), s.137-138
- Bilgiçli, İ. ve Altınkaynak, F. 2016. "Turizm Endüstrisinin Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi; Ekonomi Paradigmasıyla Yaklaşım", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, İCAFR, Sayı:16, s.560-580
- Buluk, B ve Özkök, F. 2016. "Küreselleşme Hareketlerinin Turizm Endüstrisine Etkileri", Akademik Bakış Dergisi, Sayı:54, s.37-53
- Croch, G.İ. ve Ritchie, J.R.B., 1999. "Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity ", Journal of Business Research, No.44, p.137-152
- Çeken, H., Ateşoğlu, L., Dalgın, T. ve Karadağ, L. 2008. "Turizm Talebine Bağlı Olarak Uluslararası Turizm Hareketlerindeki Gelişmeler", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:7, Sayı:26, s.71-85
- Çelik, N. 1991. "Turizm Sektörüne Retrospektif ve Prospektif Bir Bakış", Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Sayı: 36

- Çımat, A. ve Bahar, O. 2003. “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, Akdeniz İİBF Dergisi, Sayı:6, s.1-18
- Karataş, M. ve Babür, S. 2013. “Gelişen Dünya’da Turizm Sektörünün Yeri”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 15(25), s.15-24
- Kırgızistan Milli İstatistik Komitesi Verileri
- Kırgızistan’da Turizm 2012-2016, İstatistiksel Rapor
- Moskalenko, O.A. 2018. “Kırgızistan Cumhuriyeti’nde Turizmin Kalkınmasında Makroekonomik Göstergelerden Analizi”, Reforma Dergisi, Sayı:1(77), s.43-48
- Ongun, S. 1995. “Türkiye’de Turizm Sektörünün Gelişmesinde Mali Kesimin Rolü”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Reid, D.G. 2003. Tourism, Globalization and Development: Responsible Tourism Planning. London: Pluto Press
- Toprak, L.,2008. “Bölgelerarası Kalkınma Farklılıklarını Gidermede Turizmin Rolü: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- UNWTO, http://people.unica.it/carlamassidda/files/2017/06/UNWTO_Tourism-Highlights_2017.pdf 28/04/2018; <http://mkt.unwto.org/sites/all/files/docpdf/unwtohighlights12enhr.pdf> 15/04/2018
- Zengin, B. 2010. “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisine Reel ve Moneter Etkileri”, Akademik İncelemeler Dergisi, Sayı:5(1), s.104-123
- <http://www.stat.kg/ru/opendata/category/168/> 02/05/2018